

ד. טחול הבהמה, דינו כשאר הבשר, אלא שקודם השרייה והמליחה, צריך להסיר ממנו את הקרום שעליו שהוא אסור משום חלב, וגם צריך לנקר אותו מן הגידים אשר בו. כיצד הוא עושה? נוטל ראש הגיד ומושך אותו ונמשכין עמו שלשה חוטים. וצריך להזהר ששום חוט לא יקרע. שאם נקרע וחלק ממנו נשאר בפנים – צריך לשרש אחריו בסכין. (סי' עד וסי' סד סעיפים י יא טז. בדיעבד, מלח הטחול ללא הסרת הקרום, הטחול אסור. ואם מלחו עם שאר הבשר – ע' שו"ת אגרות משה יו"ד ח"א לב).

דף קיד

'כיון דעל אכילה לא לקי אבישול נמי לא לקי' – אעפ"י שבכל מקום מקישים לחומרא ולא לקולא – כאן עדיף (ללשנא קמא) להקיש לפטור, כדי שלא לסתור את הכלל שבידנו שאין איסור חל על איסור. (ריטב"א).

מבואר בדברי הראשונים שהכלל 'לחומרא מקשינן' (ע' יבמות ח.). מדה היא בתורה, ולא משום ספק לחומרא, שהרי הקשו מדוע לא ילקה משום ההקש – והרי אין מלקות בספק. וכן משמע בתוס' בב"ק ג. (וכ"מ בתוס' להלן קכו. ד"ה תלמוד. וי"ל). וכבר העירו על דברי הפרי"מגדים (בפתיחה הכוללת ח"א) שאין מלקים ועונשים מכה הכלל 'לחומרא מקשינן'. ואפשר לדחוק בדברי הראשונים שהקשו לאסור בלבד ולא להלקות. ע"ע במובא בב"ק ב-ג).

'מיתיבי... הפגול והנותר והטמא שבשולן בחלב – חייב' – אמנם אפשר לומר שמדובר כאן על בישול בלבד, שאין בו אלא איסור אחד, אך מכל מקום קשה על הלשון הראשונה שכיון שפטור על אכילה פטור גם על בישול. (מהרש"א; מהר"ם שיף)

'העצמות והגידים והקרנים והטלפים שבשולן בחלב – פטור' – לא מפורש לא בגמרא ולא בדברי רבותינו המפרשים, טעמו של דין זה, לפטור עצמות וגידים משום בשר-בחלב. אך יש לשמוע מדברי הרמב"ם (מאכלות אסורות טז, ד, יח) וכן מבאור הגר"א (פז סק"כ) טעם הדבר, שדומה איסור בשר-בחלב לדיני נבלה טרפה ובהמה טמאה, שנתמעטו העצמות הגידים וכו' מבגבלתה (ע' לעיל עז). ואעפ"י שבבשר-בחלב לא נאמר לשון 'אכילה' ולא לשון 'בשר', מכל מקום משמע שסוברים שיש למעט עצמות מאיסור בשר-בחלב מאותו הטעם שהתמעטו בשאר האיסורים.

ולפי זה, הוא הדין לעצמות הרכות, אעפ"י שיש אנשים שאוכלים אותן, גם הם נתמעטו, כשם שהן נתמעטו משאר איסורים (ע' רמב"ם אבות הטומאה ג, ו ומגיד-משנה מאכ"א ד, יח).

ויש מקום לבאר טעם אחר; לפי שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו – משמע רק דבר שרגילים לבשלו בשביל ליתן בו טעם, כמו גדי שעיקר הבישול הוא עבורו, והחלב בא ליתן בו טעם. אבל דברים שאין רגילים לבשלם אלא כדי ליתן טעם בדבר אחר, כגון עצמות – אינם בכלל האיסור. ולפי טעם זה יש מקום לחייב בעצמות הרכות, אך גם לטעם זה אפשר שיש לילך אחר רוב האנשים, שמבשלים את העצמות לתת טעם לדבר האחר. וכן נראה עיקר לדינא, כמו שכתב בעל שלחן-גבוה, שאפילו עצמות הרכות – אין איסור לבשלם בחלב מן התורה.

אבל מדרבנן, ודאי אסור לבשל העצמות, בין רכות בין קשות. (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ד עז. וע"ע שם ביו"ד ח"א לו).

ובתשובת הגרש"ז אויערבך זצ"ל (שהוזכרה שם, ונדפסה ב'מנחת שלמה' סי' ו) נראה שנקט לעיקר דלא כדעת השלחן-גבוה,

אלא יש איסור תורה בכישול עצם רכה שיש בה טעם, עם חלב. ואף אם נאמר שאין בזה איסור נבלה מדאורייתא, זהו משום שנאמר 'מבשרם לא תאכלו', והעצם, אפילו רכה, אינה בכלל 'בשר', אבל לענין בשר-בחלב - חייב. מה שכתב באגרות משה שמדרבנן אסור לבשל עצמות, בין רכות בין קשות - בשו"ת אחיעזר (ח"ג לג, ה) אין נוקט כן, שכתב שדברי הרמב"ם שפטור אבל אסור היינו בעצמות הרכין או שיש בהם מוח, אבל הקשים והיבשים - מותר לכתחילה. ע"ש אודות התר הג'ל'טין).

'מה לאמו שכן נאסרה עמו בשחיטה' - ודאי 'אמו' לאו דוקא אלא הכוונה לכל מין אמו, דהיינו גדי. וכך היא הפירכא: מה למין אמו, שיש בו דבר שנאסר עמו בשחיטה, תאמר בפרה ורחל. (קובץ עניינים)

(ע"ב) 'רבי יהודה אומר: דברים ככתבן, לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה' - התוס' הקשו, לר' יהודה למה לי 'לא תחנם' לאסור מתנת חנם, הלא למדים זאת מ'או מכור לנכרי' - דברים ככתבם, מכירה ולא נתינה. ותרצו, שנצרך ליתן בו 'לאו'.
אכן מדברי הרמב"ם נראה שאין 'לאו' במתנת חנם, שכתב (ע"ז י, ד; זכיה ומתנה ג, יא): אסור ליתן מתנת חנם אבל נותן לגר תושב, שנאמר לגר אשר... תתנה או מכור לנכרי.
ואפשר שלשיטתו מ'לא תחנם' למדנו לפרש שדברים ככתבם. (מהגר"ז נ גולדברג שליט"א)

עוד בענין מתנת חנם לנכרי - ע' במובא בע"ז כ.

'ורבי מאיר אמר לך, האי או להקדים נתינה דגר למכירה דעכו"ם' - ע' תוס'. ויש מפרשים שהכוונה להקדים את כלל הלכות 'נתינה' של גר הכתובות בתורה, שזה כולל גם מכירה לדעת ר' מאיר - ל'מכירה' האמורה בתורה לנכרי, שכולל גם נתינה; כלומר, ודאי אינו חייב להפסיד ממונו, אלא אם בא ליתנו במתנה - יקדים את הגר לעכו"ם, ואם בא למוכרו - גם כן יש לו להעדיף למכור לגר מלעכו"ם. (רבנו פריץ - פסחים, מובא בקהלות יעקב ע"ז י, ב ע"ש).
התוס' (כאן ובע"ז כ) בתוך דבריהם כתבו שהיה מקום לומר שלא ליתן נבלה לגר תושב - כדי שיתגייר. מבואר שיש לנו ענין בכך. וזה לכאורה להפך מהפשוט בדינו. וכן צריך לעיין בדברי רבי אברהם אבן עזרא שכתב במצות הקהל שמדובר שם על גר-תושב, שיבוא להקהל, אולי יתיהר. וצריך בירור. - הערת הר"ר אופיר נ"י מירושלם).

דף קטו

באורים והערות בפשט

'אמר לו ר' יוחנן: כעורה זו ששנה רבי לא תאכלנו בבשר בחלב הכתוב מדבר...' - אבל לדרשת רב אשי דלעיל לא קשה מדוע לא דרש כרבי - כי רבי דרש ב'אם אינו ענין' (כלומר, שהכתוב המדבר בפסולי המוקדשין, נדרש לענין אחר, לבשר בחלב), ואילו דרשת רב אשי מלא תאכל כל תועבה, דרשה ישירה לבשר-בחלב. אבל ריש לקיש שדרש מן הכתוב בקרבן פסח, שאינו ענין לגופו אלא למקום אחר, קשה מדוע נמנע מלדרוש כרבי מן הכתוב בפסולי המוקדשין. (פורת יוסף).
והר"ן בחידושו (לעיל קיד): כתב הסבר אחר; רב אשי השמיענו בדרשתו שכל מקום שנאמר 'לא תאכלו'